

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

**INGLIZ TILIDAGI SPORT KIYIM NOMLARINING TEMATIK
GURUHLARGA BO'LINISHI: LEKSIK-SEMANTIK VA TERMINOLOGIK
TAHLIL**

Xo'jamova Gulrux Maxamadin qizi.

Termiz iqtisodiyat va servis universitetining xorijiy til va adabiyot yo'nalishi
magistranti

Email: xojamovagulrux822@gmail.com

Ilmiy rahbar : PhD Egamnazarova Zaynab Xolmurod qizi.

ANNOTATSIYA Sport kiyimi va sport poyabzali nomlari (futbolka, mayka, sviter, kurtka, kostyum, kepka, krossovka, keda va b.) o'zbek tilining kundalik leksikasida ham, savdo–xizmat ko'rsatish va ommaviy kommunikatsiya diskurslarida ham faol qatnashadigan terminlashgan birliklar hisoblanadi. Ushbu maqolada o'zbek tilida ishlatiladigan sport kiyim nomlarining etimologik qatlamlari, ya'ni qaysi manba tillardan va qaysi kanallar orqali kirib kelgani, shuningdek, fonetik–orfografik va morfologik moslashuv (adaptatsiya) mexanizmlari talab asosida tahlil qilindi. Tadqiqotning empirik tayanchi sifatida “O'zbek tilining izohli lug'ati” asosidagi izoh manbalari (Izoh.uz va Savodxon.uz)da berilgan normativ izohlar hamda ayrim so'zlarning kelib chiqishi bo'yicha etimologik manbalar (masalan, “mayka”ning italyanча ildizi haqidagi izoh; inglizcha “hoodie”, “sweater”, “shorts”, “costume” kabi birliklarning etimologiyasi; ruscha “кроссовки”ning shakllanishi) jalb etildi. Natijalar sport kiyim nomlarining katta qismi XX asrda rus tili vositasida (ko'pincha ingliz/fransuz/italyan manbalaridan ruscha orqali) o'zlashganini, mustaqillikdan keyin esa inglizcha-global nomlarning (hoodie, leggings, tights kabi) bevosita yoki aralash transliteratsiya yo'li bilan ko'payganini ko'rsatadi

KALIT SO'ZLAR etimologiya, o'zlashma so'zlar, sport kiyim nomlari, terminlashuv, adaptatsiya, transliteratsiya, rus tili vositachiligi, inglizcha internatsionalizmlar, o'zbek tili leksikasi.

KIRISH

Til taraqqiyotida ijtimoiy ehtiyoj va madaniy aloqalar yangi predmet hamda hodisalarni nomlashga olib keladi. Sport industriyasi, ommaviy jismoniy faollik, sport brendlari va raqamli savdo platformalari kengaygani sari “sport kiyimi”ga oid nomlar ham ko'payadi va tez yangilanadi. O'zbek tilida bu qatlamning dolzarbligi ikki omil bilan izohlanadi: birinchidan, sport kiyim nomlari ko'pincha “atama” bilan “oddiy nom” oralig'ida turadi (masalan, futbolka – sport kiyimi sifatida ham, kundalik kiyim sifatida ham); ikkinchidan, bu nomlar yozuv va talaffuzda variantlilikni kuchaytirishi

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

mumkin (masalan, huddi/hoodie; leggings/legins; tayt/tightsdan kelgan shakl va h.k.). Shu bois etimologik tahlil faqat “qayerdan kirgan?” degan savol bilan cheklanmaydi; u so‘zning o‘zbek tilida qanday “o‘zlashgani”, ya’ni fonetik, grafik va so‘z yasash tizimiga qanday moslashganini ham ochib beradi.

O‘zbek leksikasidagi o‘zlashmalar tarixan turli davrlarda turlicha faollashgan. XIX–XX asrlardagi ijtimoiy o‘zgarishlar va XX asr til muhitida rus tili bilan uzviy aloqalar natijasida o‘zbek tiliga juda ko‘p o‘zlashmalar kirgani, shuningdek, rus tili orqali ingliz, fransuz, italyan va boshqa tillardan ham ko‘plab birliklar o‘tganini tadqiqotchilar qayd etadi. Mustaqillik davrida esa xalqaro madaniy-iqtisodiy munosabatlar kengayishi bilan turli tillardan kirish intensivligi yanada oshgani, rang-barang o‘zlashmalar oqimi kuchaygani ta’kidlanadi.

Normativ izoh va leksik ma’no masalasida “O‘zbek tilining izohli lug‘ati” (2006–2008) kabi manbalar, ayniqsa, sport kiyimiga oid nomlarning “til me’yori”ga kirib kelgan-kelmaganini ko‘rsatishda muhim: Savodxon.uz izoh bazasida aynan shu lug‘at asosiy manba sifatida ko‘rsatiladi. Demak, etimologik tahlilni normativ izoh bilan bog‘lab o‘rganish, bir tomondan, so‘zning kelib chiqishini, ikkinchi tomondan, o‘zbek tilidagi mustahkamlanish darajasini aniqroq tasvirlaydi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda uch bosqichli yondashuv qo‘llandi.

Birinchi bosqich – normativ-leksik identifikatsiya: sport kiyim nomlari sifatida o‘zbek tilida keng ishlatiladigan birliklar ajratildi va ular Izoh.uz hamda Savodxon.uz izohlarida qay darajada kodlanganiga e’tibor berildi. Masalan, futbolka “yengi kalta trikotajdan tikilgan sport ko‘ylagi” sifatida izohlanadi; sviter “jun ipdan to‘qilgan, tugmasiz kalta issiq kiyim” deb beriladi; kurtka “oldi boshdan oyoq tugmalab qo‘yiladigan kalta ustki kiyim” sifatida qayd etiladi; mayka Savodxon izohida “yengsiz ich kiyim” deb ko‘rsatiladi.

Ikkinchi bosqich – etimologik verifikatsiya: ayrim tayanch birliklar (mayka, krossovka/krossovki, hoodie, sweater, shorts, costume) bo‘yicha etimologik manbalarga tayangan holda kelib chiqish zanjiri tiklandi. Masalan, “mayka” uchun Shanskiy etimologik izohi (ital. maglia bilan bog‘lanishi) kabi manbalar, “krossovki” uchun esa “кроссовые туфли” birikmasidan qisqarish yo‘li bilan shakllangani haqidagi izohlar olindi. Inglizcha birliklarda Online Etymology Dictionary (Etymonline) ma’lumotlari asosiy tayanch bo‘ldi (hoodie, sweater, shorts, costume, cap, jersey, sneaker).

Uchinchi bosqich – kontakt-lingvistik tahlil: so‘zlarning o‘zbek tiliga kirish kanali (bevosita vs vositali), moslashuv turi (grafik, fonetik, morfologik), semantik kengayish/torayish holatlari tahlil qilindi. Ushbu bosqichda o‘zlashma so‘zlarning o‘zbek tili qonunlariga bo‘ysunishi, fonetik qayta shakllanish va so‘z yasash tizimiga qo‘shilishi haqidagi umumiy nazariy mulohazalar ham inobatga olindi.

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

NATIJALAR

sport kiyim nomlarining kelib chiqishida uchta yirik qatlamni ko'rsatdi: (1) rus tili vositachiligida kirgan o'zlashmalar; (2) inglizcha-global manbalardan bevosita yoki aralash yo'l bilan kirayotgan yangi o'zlashmalar; (3) mahalliy (turkiy va qadimiy o'zlashmalar) asosdagi nomlar.

1. Rus tili vositachiligidagi qatlam. O'zbek tilidagi sport kiyim nomlarining muhim qismi rus tilidagi tayyor model orqali kirgan. Bunda ko'pincha asl manba ingliz/fransuz/italyan bo'lsa-da, o'zbekchaga ruscha grafika va talaffuzga moslashgan shakl keladi.

Futbolka. Izoh.uzda futbolka sport ko'yilagi sifatida normativ izohlangan. Etimologik jihatdan u futboldan (football) yasalgan ruscha model (футбол + -ка) bilan bog'lanadi; bu model keyin o'zbekchaga "futbolka" tarzida o'tgan. Bu yerda -ka qo'shimchasi o'zbek so'z yasashi emas, balki ruscha diminutiv/nom yasovchi model bo'lib, o'zbekchada "tayyor birlik" sifatida qabul qilingan.

Mayka. Savodxon izohida mayka "yengsiz ich kiyim" sifatida beriladi. Etimologik manbada "mayka" XX asrda italyan tilidagi maglia ("mayka") bilan bog'lanishi, keyin rus tilida -ka yordamida qayta shakllangani qayd etiladi (Shanskiy). Demak, o'zbekchadagi mayka ham ko'pincha ruscha vosita orqali kirgan internatsionalizm sifatida qaraladi.

Sviter. Izoh.uz sviterni "jun ipdan to'qilgan, tugmasiz kalta issiq kiyim" deb beradi. Bu birlik o'zbekchada aynan ruscha "свитер" ko'rinishidan kirib, asl ildizi inglizcha sweater ("terlatadigan kiyim" semantikasi bilan bog'langan tarixiy shakllanish)ga borib taqaladi.

Kurtka va kostyum. Izoh.uzda kurtka va kostyum umumiy kiyim nomlari sifatida normativ qayd etilgan. "Kostyum"ning uzoq etimologik ildizi fransuzcha costume orqali italyanacha costume va lotincha consuetudo ("odat, urf") bilan bog'lanadi; ammo o'zbek tilida u, amaliyotda, ruscha "костюм" modeli orqali mustahkamlangan.

Krossovka / krossovki. Krossovka o'zbek tilida juda faol, ammo izoh manbalarida har doim ham ochiq ko'rinishligi mumkin (ayrim izoh sahifalari cheklangan). Shunga qaramay, rus tilida "кроссовки"ning "кроссовые туфли" birikmasidan qisqarish orqali shakllangani haqida aniq etimologik izoh mavjud. Bu o'zbekchadagi krossovka/krossovki ishlatilishiga ham vositachilik zanjirini beradi: "kross" (sport turi) → "krossov..." (ruscha hosila) → o'zbekcha talaffuz va yozuvga moslashgan shakl.

Moslashuv mexanizmlari bo'yicha umumlashtirish. O'rganilgan birliklarda adaptatsiyaning bir necha barqaror ko'rinishi kuzatildi.

Grafik moslashuv: inglizcha "hoodie" kabi so'zlar ko'pincha fonetik yozuvga o'tadi (huddi). Bu o'zbek lotin yozuvida "oo", "ee", "th" singari grafemalarning odatiy emasligi bilan izohlanadi.

FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

Fonetik moslashuv: ruscha vositachilikdagi soʻzlar (sviter, futbolka, kurtka) oʻzbek talaffuziga oson koʻchadi, chunki ruscha talaffuz allaqachon mintaqaviy nutq tajribasida “oʻzlashtirilgan”.

Morfologik moslashuv: oʻzbekchada koʻplik va kelishik koʻrsatkichlari bilan erkin qoʻllanish (futbolka, sviterga, kurtkadan va b.). Oʻzlashmalarning “oʻzbekcha grammatik tizimga kirishi” – oʻzlashuvning eng muhim belgisidir; bu hodisa soʻzlarning soʻz yasash va qoʻshimchalanish tizimiga qoʻshilishi bilan izohlanadi.

XULOSA Oʻzbek tilidagi sport kiyim nomlarining etimologik tahlili shuni koʻrsatdiki, bu qatlam asosan (1) rus tili vositachiligida kirgan internatsional oʻzlashmalar (futbolka, mayka, sviter, kurtka, kostyum, kepka, krossovka, keda) va (2) soʻnggi davr inglizcha-global oʻzlashmalar (hoodie, shorts, leggings, tights va b.) hisobiga kengayib bormoqda. Normativ manbalarda qayd etilgan birliklar semantik jihatdan aniq izohlangan boʻlib, ularning oʻzbek tilidagi barqarorlashuvi kuchli; yangi oʻzlashmalarda esa imlo-variantlilik va terminlashuv bosqichlari hali davom etadi. Til amaliyoti uchun eng maqbul yoʻl – xalqaro nomlarni kommunikativ zarurat darajasida qabul qilish, lekin ularni oʻzbekcha izohli nomlash modellari bilan parallel yuritib, yozuv va talaffuzni meʼyorlashtirishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Roche, C. Termin maʼnosi va terminologik ish boʻyicha oʻquv-tutorial materiallari.
2. Dadaboyev, H. “Oʻzbek terminologiyasi” (oʻquv qoʻllanma).
3. (2024) English borrowings in Uzbek political texts: moslashuv va funksional rol tahlili.
4. Bahramovna, Y. S. (2022). Etymological And Semantic Analysis Of Clothing Names In Different Systemic Languages. Web Of Scientist: International Scientific Research, 83-88.
5. Bahromovna, Y. S. (2021). Thematic Division of Clothing Names in English and Uzbek. European Journal Of Innovation In Nonformal Education, 1(2), 61-62.